

Łukasz WydraUniwersytet Jagielloński
ORCID: 0000-0002-0872-501X**ZDATNOŚĆ ARBITRAŻOWA SPORÓW KORPORACYJNYCH
(UCHWAŁOWYCH) PO NOWELIZACJI KODEKSU
POSTĘPOWANIA CYWILNEGO****Wprowadzenie**

31 lipca 2019 r. uchwalona została ustawa o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń regulacyjnych (Dz.U. 2019, nr 1495). Dokonała ona zasadniczych zmian w kwestii kluczowych przepisów części piątej k.p.c., w szczególności art. 1157 oraz 1163. Znowelizowane przepisy weszły w życie 8 września 2019 r. Znamienne jest, że na etapie skierowania projektu ustawy do Sejmu brak było zarówno samej propozycji, jak i uzasadnienia potrzeby zmian art. 1157 i 1163 k.p.c. (propozycje te pojawiły się dopiero na etapie prac w Sejmie)¹. Niemniej trzeba odnotować, że dokonana nowelizacja czyni zasadniczy wyłom w wyznaczeniu ram zdatności arbitrażowej sporów, ze szczególnym akcentem sporów korporacyjnych. Ze względu na specyfikę problematyki sporów dotyczących uchwał organów spółek niniejsze opracowanie kładzie szczególny nacisk na analizę jurystyczną w tym przedmiocie. Na wstępie chciałbym poczynić zastrzeżenie, że jakkolwiek dotychczas doktryna analizowała zagadnienie zdatności arbitrażowej głównie w odniesieniu do organów właścicielskich spółek, to brak racjonalnych powodów, aby uznać, że problematyka ta nie obejmuje zaskarżalności uchwał innych organów (zarząd, rada nadzorcza, komisja rewizyjna).

„Zdatność arbitrażowa” oraz „spory korporacyjne”

Rozważania nad treścią jurystyczną będącą przedmiotem niniejszego opracowania należy zacząć od próby zdefiniowania dwóch elementarnych pojęć. Chodzi mianowicie

¹ Zob. również: M. Durbas, R. Kos, *Important Changes to Arbitration of Corporate Disputes Introduced*, <https://www.kkg.pl/wp-content/uploads/2019/11/International-Law-Office-R.-Kos-M.-Durbas-Important-changes-to-arbitration-of-corporate-disputes-introduced.pdf>.

nowicie o „zdatność arbitrażową” (ang. *arbitrability*) oraz „spory korporacyjne”. Na jego potrzeby wystarczające będzie posłużenie się pojęciem „zdatności arbitrażowej” rozumianej jako zakres kognicji sądów polubownych w danym państwie². Termin ten bywa jednak definiowany w wieloraki sposób³. Brak ujęcia sporu danej kategorii w ramach zdatności arbitrażowej w danym państwie powoduje, iż to sądownictwo powszechne posiada monopol na ich rozstrzygnięcie⁴. Przepisy prawne danego państwa wyznaczają bowiem ramy dopuszczalności poddania danego sporu rozstrzygnięciu trybunału arbitrażowego. W polskim porządku prawnym brak jest definicji legalnej tego pojęcia. Nie jest ono jednak prawnie indyferentne, ponieważ art. 1157 k.p.c. określa (zarówno przed, jak i po nowelizacji z 31 lipca 2019 r.) zakres przedmiotowy sporów, które mogą być rozstrzygane w arbitrażu. Interesujący natomiast jest pogląd (z którym nie sposób się zgodzić), że przed nowelizacją zakres tej materii został zakreślony dość szeroko⁵. Jestem wręcz zdania, że dotychczas nowelizacja pozbawiała możliwości skorzystania z arbitrażu jej najczęstszych klientów, a więc spółki. Co więcej, wąsko zakreślona zdatność powodowała, że część wewnętrznych przepisów korporacyjnych samorządów zawodowych również stała z nimi w sprzeczności. Dość by wymienić przepisy dotyczące zasad wykonywania zawodu adwokata w spółkach, które wprost nakładają na członków tego samorządu obowiązek wprowadzania klauzul arbitrażowych do umów spółek (§ 10 ust. 1 lit. e) uchwały Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 13 czerwca 2003 r. regulamin wykonywania zawodu adwokata w kancelarii indywidualnej lub spółkach). W sytuacji, w której zdatność arbitrażowa sporów korporacyjnych była zakreślona wąsko, następowało realne ograniczenie możliwości efektywnego rozstrzygnięcia sporów.

Z kolei „spory korporacyjne” są to spory pomiędzy wspólnikami spółki, jak i pomiędzy wspólnikami a spółką, a także pomiędzy spółką a członkami jej władz⁶. Oczywiście dotyczy to sporów powstałych na gruncie stosunku spółki tak kapitałowej, jak i osobowej. Dopuszczam również możliwość rozstrzygnięcia sporów dotyczących spółki europejskiej czy (w perspektywie) prostej spółki akcyjnej. W ramach kategorii sporów korporacyjnych mieszczą się sprawy w zakresie: 1) zaskarżenia uchwał podjętych na zgromadzeniach wspólników albo na walnych zgromadzeniach w spółkach kapitałowych (art. 249 i 252 k.s.h. oraz 422 i 425 k.s.h.); 2) umów między wspólnikami albo akcjonariuszami – o roszczenia dotyczące relacji korporacyjnych; 3) wyłączenia wspólnika oraz o rozwiązanie spółki; 4) roszczeń związanych z odpowiedzialnością członków zarządu za zobowiązania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością; 5) roszczeń przeciw członkom organów spółki za szkody wyrządzone w związku z pełnieniem przez nich funkcji za

² M. Aslanowicz, *Pozycja prawna arbitra w arbitrażu handlowym*, Warszawa 2015, s. 23.

³ Zob. szerzej: A. Budnak-Rogała, *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 2015, s. 57–59.

⁴ Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 96.

⁵ A.W. Wiśniewski, *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce*, Warszawa 2011, s. 198.

⁶ G. Suliński, *Dopuszczalność poddania sporu ze stosunku spółki pod rozstrzygnięcie sądu polubownego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2005, grudzień, s. 29.

działania sprzeczne z prawem lub postanowieniami umowy spółki albo statutu; 6) pozbawienia akcjonariusza prawa głosu w konsekwencji niedopełnienia przez niego obowiązków informacyjnych skutkującego utratą prawa głosu na walnym zgromadzeniu; 7) sporów pomiędzy wspólnikami, akcjonariuszami, członkami organów a spółką wynikających z naruszenia zakazu konkurencji; 8) wyceny wartości akcji mniejszościowych akcjonariuszy poddanych procedurze *squeeze-out* (przymusowego wykupu); 9) roszczeń wspólników albo akcjonariuszy za szkody wyrządzone spółce (*actio pro-socio*); 10) sporów pomiędzy wspólnikami spółek osobowych – wynikających z roszczeń związanych z realizacją uprawnień zawartych w umowach spółek. Wydaje się, że katalog ten ma charakter otwarty.

Atrakcyjność arbitrażu dla rozstrzygnięcia sporów korporacyjnych

W doktrynie wskazuje się na następujące korzyści wynikające z poddania sporów korporacyjnych pod rozstrzygnięcie sądu polubownego: szybkość rozstrzygnięcia spraw w arbitrażu (np. wobec domniemania ważności uchwały organu spółki), różnice w ustawodawstwach w sytuacji, gdy wspólnicy należą do różnych porządków prawnych, jednoinstancyjność arbitrażu czy jego poufność⁷. Co do zasady należy się zgodzić ze wskazanymi zaletami sądownictwa polubownego mającymi znaczenie dla sporów korporacyjnych. Podkreśla się także korzyści wynikające z „systemowego” rozstrzygnięcia sporów z danego stosunku spółki przed danym (jednym) sądem polubownym⁸, chociaż argument ten traci na znaczeniu, biorąc pod uwagę ograniczone możliwości korzystania z właściwości przemiennej w tego typu sporach. Przede wszystkim w 2018 r. najwyższy odsetek spraw gospodarczych rozstrzyganych w sądach okręgowych był rozstrzygany w pierwszej instancji w terminie od 6 miesięcy do 2 lat⁹. Należy jednak mieć na względzie, iż raport nie uwzględnia wyszczególnienia sporów korporacyjnych. Należy przypuszczać – ze względu na specyficzną materię sporów – iż mogą one być rozstrzygane w dłuższym okresie. Trafna, a szerzej nieakcentowana w doktrynie jest natomiast wspomniana teza o zaletach czy to poufności arbitrażu, czy też możliwości rozstrzygnięcia sporu w oparciu o wybór prawa materialnego dokonanego przez strony nawet należące do różnych porządków prawnych. Ze swej strony chciałbym odnotować dodatkową korzyść z rozstrzygnięcia tych sporów w arbitrażu, a mianowicie – powierzenie ich rozstrzygnięcia uznanym ekspertom z zakresu prawa prywatnego nieorzekającym w strukturach sądownictwa państwowego.

⁷ R. Uliasz, *Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych przez sąd polubowny – wybrane zagadnienia*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008, nr 3, s. 120–121.

⁸ A.W. Wiśniewski [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. VIII: *Arbitraż handlowy*, red. A. Szumański, Warszawa 2015, s. 814.

⁹ *Sprawność postępowań sądowych – czas trwania postępowania sądowego w latach 2011–2018*, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>.

Dotychczasowa praktyka orzecznicza

Powszechnie dostępne orzecznictwo sądów powszechnych w zakresie zdatności arbitrażowej sporów korporacyjnych nie jest niestety zbyt liczne. Sądy zezwalały na rozstrzygnięcie w arbitrażu spraw dotyczących np. wyłączenia wspólnika ze spółki z ograniczoną odpowiedzialnością¹⁰. Jakkolwiek konsorcjum jest inną niż spółka strukturą, to jednak warto odnotować, że sądy dopuściły możliwość poddania pod arbitraż sporów o dokonanie rozliczeń z umowy konsorcjum¹¹ (postanowienie SA w Katowicach z dnia 8 lutego 2018 r., sygn. V AGO 8/18). Należy jednak wskazać na co najmniej dwa orzeczenia sądów powszechnych wykluczające zdatność arbitrażową sporów uchwałowych. W pierwszym z nich sąd uznał, że w przypadku spraw ze stosunku spółki dominuje pogląd, iż ugoda nie jest dopuszczalna w sprawach o stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością albo uchwały walnego zgromadzenia spółki akcyjnej, podobnie jak i w sprawach o uchylenie uchwały takiego zgromadzenia¹². Ciekawa jest natomiast analiza skutków zawarcia w klauzuli arbitrażowej sporów uchwałowych. Jak przyjęto w orzecznictwie, zawarty w umowie pozwanej spółki zapis na sąd polubowny nie może obejmować sporów o uchylenie uchwał zgromadzenia wspólników i o stwierdzenie nieważności uchwał, a zatem w zakresie tych sporów zapis ten w świetle przytoczonego uregulowania art. 1157 k.p.c. uznać należy za nieważny zgodnie z art. 1165 § 2 k.p.c., o nieważności zapisu można bowiem mówić wtedy, gdy narusza on bezwzględnie obowiązujące przepisy właściwego dla niego prawa. W szczególności, gdy właściwe jest prawo polskie (taka sytuacja zachodzi w rozpatrywanej sprawie), można stwierdzić, że nieważność zapisu zachodzić będzie nie tylko wtedy, gdy nie zostanie zachowana forma umowy (art. 1162 k.p.c.), ale także wtedy, gdy obejmuje spór, który nie może być rozstrzygnięty przez sąd polubowny (art. 1157 k.p.c.)¹³.

Źródło kontrowersji

Zagadnienie zdatności arbitrażowej sporów korporacyjnych było jak dotąd jednym z najbardziej kontrowersyjnych, ale i doniosłych z praktycznego punktu widzenia przedmiotów doktrynalnych sporów. Spory korporacyjne pojawiały się bowiem na forum rodzimego arbitrażu bardzo rzadko, a przyczyną takiego stanu rzeczy były: niedookreślony termin „zdatności jurydycznej” wypracowany na kanwie art. 1157 k.p.c., kwestia udziału osób trzecich w postępowaniu arbitra-

¹⁰ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 15 grudnia 2016 r., sygn. V ACz 1309/16.

¹¹ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 8 lutego 2018 r., sygn. V AGO 8/18.

¹² Postanowienie SA w Warszawie z dnia 23 lipca 2009 r., sygn. I ACz 1214/09.

¹³ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 31 sierpnia 2009 r., sygn. V ACz 709/08.

żowym i problem rozszerzonej skuteczności wyroku sądu polubownego względem tychże podmiotów¹⁴.

Źródłem dociekań badaczy była niejednoznaczna redakcja art. 1157 k.p.c. i uzależnienie zdatności arbitrażowej sporu o uchylenie uchwały organu właścicielskiego spółki od kryterium zdatności ugodowej. Jakkolwiek pogląd aprobujący zdatność sporów uchwałowych jest mniejszościowy, to jednak nie sposób go pominąć (choć w świetle dokonanej nowelizacji wydaje się tracić na znaczeniu). W ten sposób postulowano, aby uznać, iż zdatność ugodową sporu oceniać należy w sposób abstrakcyjny poprzez hipotetyczną wyłącznie możliwość zakończenia sporu ugodowo, a więc ustalenie, czy prawo dopuszcza zawarcie ugody w odniesieniu do danej kategorii spornego prawa lub spornego stosunku prawnego. Nie jest zatem istotne, czy w ramach konkretnych okoliczności strony mogą zawrzeć umowę określonej treści lub dokonać innej czynności konwencjonalnej w granicach przysługującej im autonomii (np. podjąć zgodnie uchwałę określonej treści), ale czy czynność taka może w ujęciu abstrakcyjnym dotyczyć stosunku prawnego i praw podlegających dyspozycji stron, choćby ze względu na jej kształt w danym, konkretnym przypadku naruszała obowiązujące przepisy lub zasady współżycia społecznego¹⁵. Panaceum miałyby być możliwość zadysponowania przez strony sporu uchwałowego skutkami prawnymi takiej uchwały poprzez uregulowanie ugodowo sporu i podjęcie uchwały znoszącej wadliwą uchwałę¹⁶. Kwestia dysponowania przedmiotem sporu miałyby nie dotyczyć samej dopuszczalności zawarcia ugody, lecz kontroli treści zawartej już ugody¹⁷. Problemem jest również kwestia rozszerzonej skuteczności wyroku arbitrażowego (gdyby przyjąć rozstrzygnięcie sporów uchwałowych w oparciu o przepisy k.s.h.). Wobec dwóch przeciwstawnych koncepcji: rozstrzygnięcia sporów na bazie k.s.h. albo na podstawie czy to art. 189 k.p.c., czy to art. 58 k.c., wspólne są im jednak pewne koncepcyjne mankamenty, a mianowicie brak obowiązującej *ex lege* rozszerzonej skuteczności wyroku. Większość polskiej doktryny uważa bowiem, mając na uwadze treść art. 1163 k.p.c., że zapis na sąd polubowny wiąże spółkę oraz jej wspólników – nie zaś organy czy ich poszczególnych członków¹⁸. Prowadzi to do

¹⁴ R. Morek [w:] *Funkcjonowanie sądów polubownych w systemach prawnych wybranych państw europejskich*, red. R. Morek, Warszawa 2017, s. 167.

¹⁵ R. Kos, *Zdatność arbitrażowa sporów o ważność uchwał spółek kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2014, nr 3, s. 32.

¹⁶ *Ibidem*, s. 34.

¹⁷ A.W. Wiśniewski, *Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych przez sądy polubowne w świetle nowej regulacji zdatności arbitrażowej sporów* [w:] *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurkiemu*, red. P. Nowaczyk, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, A. Tynel, Warszawa 2008, s. 296.

¹⁸ A. Surma, *Dopuszczalność poddania do rozpoznania sądowi polubownemu sporów dotyczących uchylenia lub stwierdzenia nieważności uchwał organów spółek kapitałowych*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2014, nr 93, s. 83 wraz z powołanym tam stanowiskiem doktryny.

sytuacji, w której obowiązuje on jedynie między stronami sporu, z pominięciem np. współników, którzy uchwały nie zaskarżyli¹⁹.

Tym niemniej (o czym szerzej poniżej) podzielam pogląd, w myśl którego „zdatność arbitrażowa” i „rozszerzona skuteczność” wyroku to dwa różne pojęcia i dwie różne instytucje. Wątpliwości związane z treścią zarówno art. 1157 k.p.c., jak i art. 1163 k.p.c. próbowali rozstrzygać przedstawiciele doktryny. Starali się oni ustalić wzajemną relację pomiędzy oboma przepisami. Część uczonych przyjmowała, że art. 1163 k.p.c. stanowi *lex specialis* względem art. 1157 k.p.c., wobec czego do sporów ze stosunku spółki nie stosuje się ogólnego wymogu posiadania przez spór zdatności ugodowej. Trzeba jednak zaznaczyć, iż jest to pogląd mniejszościowy²⁰. Zagadnieniem zakresów normowania zajmował się też Sąd Najwyższy. Podzielił on pogląd większościowy obecny w doktrynie i przyjął, że art. 1157 k.p.c. wyznacza dopuszczalny zakres kognicji sądów polubownych, podczas gdy art. 1163 k.p.c. reguluje zakres podmiotowy (w stosunkach spółki) oraz formę klauzuli arbitrażowej²¹. Celem art. 1163 k.p.c. nie jest zatem regulacja zdatności arbitrażowej sporów ze stosunku spółki²². Uchwała była szeroko komentowana w doktrynie, doczekała się co najmniej dwóch głos²³ i niezliczonych odniesień w późniejszych opracowaniach naukowych.

Postulaty zmian

Szeroko postulowano rezygnację z kryterium zdatności ugodowej w zakresie sporów korporacyjnych²⁴. Wskazywano, że konieczna jest jego reinterpretacja, a nawet iż posługiwanie się nim jest nieprzydatne. Aby tego uniknąć, trzeba przyznać zdatność arbitrażową wszystkim sporom o charakterze majątkowym; podobnie trzeba wypracować rozwiązanie kwestii traktowania osób trzecich, których dotyczy wyrok – głównie poprzez tzw. model rozszerzonego zapisu; nie bez znaczenia są także zmiany w zakresie określenia warunków skuteczności (w tym rozszerzonej prawomocności) wyroków arbitrażowych. Zmianie podlegać powinna

¹⁹ Ł. Chyla, J. Glinka, *Problematyka zdatności arbitrażowej w perspektywie sporów uchwalonych w spółkach kapitałowych*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ” 2016, nr 8, s. 170.

²⁰ Zob. K. Weitz, *Granice zdatności arbitrażowej sporów ze stosunku spółki*, „Palestra” 2009, nr 11–12, s. 253 wraz z powołanym tam stanowiskiem doktryny.

²¹ Uchwała SN z dnia 7 maja 2009 r., sygn. III CZP 13/09.

²² K. Weitz, *Granice zdatności...*, s. 254.

²³ A. Szumański, *Sąd polubowny a ugoda sądowa. Glosa do uchwały SN z dnia 7 maja 2009 r., III CZP 13/09*, „Glosa” 2010, nr 1, s. 14–21 – glosa krytyczna; P. Błaszczyk, *Zdatność arbitrażowa sporów ze stosunku spółki handlowej. Glosa do uchwały SN z dnia 7 maja 2009 r., III CZP 13/09*, „Glosa” 2010, nr 1, s. 22–29 – glosa aprobująca.

²⁴ R. Sikorski [w:] *Diagnoza arbitrażu. Funkcjonowanie prawa o arbitrażu i kierunki proponowanych zmian*, red. B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, Wrocław 2014, s. 77.

też praktyka korporacyjna polegająca na zamieszczaniu w aktach założycielskich spółek klauzul arbitrażowych wprost obejmujących zaskarżanie uchwał, zapewniających równowagę interesów akcjonariuszy tak drobnych, jak i strategicznych, a także usprawnienie rozstrzygnięcia sporów²⁵. Oceny zdatności arbitrażowej sporu uchwałowego powinno się dokonywać nie poprzez badanie, czy w danym sporze strony mogą rozporządzić roszczeniem zakreślonym przez powoda (tworzyć, znosić bądź je zmieniać), a raczej czy w sytuacji abstrakcyjnej strony sporu mogą istnieć warunki formalne i materialnoprawne, po spełnieniu których spółka i wspólnicy mogliby przeprowadzić sprawę o ważność uchwały. Ponieważ spór uchwałowy to zawsze spór większości przeciw mniejszości wspólników, spełnienie takich warunków jest zawsze hipotetycznie możliwe²⁶. Ocena zdatności arbitrażowej sporu nie ma zresztą nic wspólnego z kwestią rozszerzonej skuteczności wyroku, ponieważ są to dwie odmienne instytucje (i pojęcia)²⁷.

Na konieczność reformy polskiego prawa arbitrażowego wskazywali też przedstawiciele praktyki arbitrażowej. Specjalny zespół ukonstytuowany w ramach Sądu Arbitrażowego Lewiatan zarekomendował wprowadzenie zmian w przepisie art. 1157 k.p.c. polegających na usunięciu wymogu zdatności ugodowej jako przesłanki zdatności arbitrażowej sporów majątkowych. Jednocześnie zaproponowano zachowanie przesłanki wymogu zdatności ugodowej w odniesieniu do sporów o prawa niemajątkowe. Ponadto postulowano zastąpienie terminu „ugoda sądowa” pojęciem ugody w sensie materialnoprawnym (zmiana art. 1157). Postulaty pod rozważę: spory między organami oraz konieczność wyodrębnienia ustawy arbitrażowej z k.p.c.²⁸

Nowelizacja art. 1157 oraz 1163 k.p.c.

Znowelizowany art. 1157 k.p.c. mówi, że jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego: 1) spory o prawa majątkowe z wyjątkiem spraw o alimenty; 2) spory o prawa niemajątkowe, jeżeli mogą one być przedmiotem ugody sądowej. Tym samym dokonano zasadniczej zmiany brzmienia przepisu, ponieważ zrezygnowano z kryterium zdatności ugodowej jako ogólnej zasady dotyczącej tak sporów o prawa majątkowe, jak i niemajątkowe. Można zatem powiedzieć, że postulaty części doktryny i środowiska arbitrażowego co do rezygnacji z niedookreślonego i zbyt czystego wręcz kryterium zdatności ugodowej sporu zostały zrealizowane.

²⁵ A.W. Wiśniewski, *Rozstrzygnięcie sporów...*, s. 297–298.

²⁶ R. Kos, *Zdatność arbitrażowa...*, s. 36.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Biała Księga. Propozycje zmian legislacyjnych, mających na celu ulepszenie ram prawnych sądownictwa polubownego w Polsce*, red. B. Gessel Kalinowska vel Kalisz, M. Zachariasiewicz, Warszawa 2014, http://konfederacjalewiatan.pl/aktualnosci/2014/1/_files/2014_11/biala-ksiega--17-11-2014.pdf.

Również art. 1163 k.p.c. uległ znaczącej modyfikacji. Po pierwsze, w art. 1163 § 1 k.p.c. sprecyzowano, iż klauzula arbitrażowa dotycząca sporów ze stosunku spółki, zamieszczona w umowie spółki, wiąże samą spółkę, jej wspólników, jej organy i ich członków. Tym samym wydaje się, że ustawodawca skutecznie rozwiązał problem rozszerzonej skuteczności oraz wykonalności wyroku arbitrażowego względem podmiotów, które w postępowaniu nie biorą udziału. To jednak, czego osobiście mi zabrakło w nowelizacji, to bezpośrednie odniesienie i wskazanie na relację pomiędzy wymienionymi podmiotami a samym wyrokiem arbitrażowym (względnie – rozstrzygnięciem formalnym kończącym w inny sposób niż orzeczenie merytoryczne spór w arbitrażu). Brak odniesienia w tytule VI księgi V do samego wyroku może spowodować, że regulacja w tym zakresie będzie niekompletna. Czym innym jest bowiem samo związanie klauzulą arbitrażową, a czym innym – finalny „produkt” sporu arbitrażowego, jakim jest merytoryczny wyrok o żądaniach stron. Można sobie wyobrazić, że któryś z wymienionych w znowej nowelizacji art. 1163 § 1 k.p.c. podmiotów będzie próbował kwestionować okoliczność związania samym wyrokiem.

Po drugie, prawodawca znacząco zmienił art. 1163 § 2 k.p.c. Obecnie przepis ten stanowi, że w sprawach o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością albo walnego zgromadzenia spółki akcyjnej zapis na sąd polubowny jest skuteczny, jeżeli przewiduje obowiązek ogłoszenia o wszczęciu postępowania w sposób wymagany dla ogłoszeń spółki najpóźniej w terminie miesiąca od dnia jego wszczęcia; ogłoszenie może zamieścić również powód. W sprawach tych każdy wspólnik albo akcjonariusz może przystąpić do postępowania po jednej ze stron w terminie miesiąca od dnia ogłoszenia. Skład sądu polubownego wyznaczony w sprawie najwcześniej wszczętej rozpoznaje wszystkie pozostałe sprawy o uchylenie lub stwierdzenie nieważności tej samej uchwały zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością albo walnego zgromadzenia spółki akcyjnej. Jest to zabieg legislacyjny mający na celu zapewnienie jak najszerszego udziału w postępowaniu. Służy to zminimalizowaniu ryzyka powoływania się przez podmiot uprawniony w ewentualnym postępowaniu ze skargi o uchylenie wyroku arbitrażowego na okoliczność pozbawienia tejże strony możliwości udziału w sporze przed sądem polubownym. Przepis ten porządkuje też znane praktyki, aby uchwały organów właścicielskich zaskarżać na kilku forach. Tym samym można oczekiwać, że tzw. *forum shopping* ulegnie znaczącej limitacji.

Perspektywa niemiecka

Zaproponowane zmiany w zakresie arbitrażu nie byłyby możliwe, gdyby nie silne oddziaływanie doktryny niemieckiej. Prawodawca niemiecki już dawno zetknął się z problemem interpretacyjnym zdatności arbitrażowej. Treść art. 1030 (1)

niemieckiego k.p.c. stanowi bowiem, że co do zasady jakiegokolwiek roszczenie majątkowe może być przedmiotem zapisu na sąd polubowny, zaś spory niemajątkowe – w zakresie, w jakim strony mogą zawrzeć ugodę. Niemniej wspomniany przepis obowiązuje od 1 stycznia 1998 r. (wcześniej kwestie te regulował § 1025 ust. 1). Tymczasem już wcześniej powstała potrzeba interpretacji w zakresie zdatności arbitrażowej sporów korporacyjnych.

29 marca 1996 r. zapadł wyrok Trybunału Federalnego (znany jako tzw. Zdatność arbitrażowa I): co do zasady wyrok ten podtrzymał dotychczasową linię orzeczniczą na poziomie landów, negującą dopuszczalność rozstrzygania sporów o zaskarżanie uchwał w arbitrażu. Zarazem Trybunał zanegował dotychczasową linię orzeczniczą w zakresie, w jakim spory uchwałowe miałyby nie mieć zdatności arbitrażowej z racji na brak obiektywnej zdatności ugodowej. Niemiecki Trybunał przyjął, że zdatność ugodową sporu potwierdza fakt, że wspólnicy mogą łącznie uchylić wcześniejszą uchwałę (dyspozytywny charakter). Dostrzeżono również, że brak zdatności arbitrażowej sporu ma miejsce wtedy, gdy państwo w sprawach szczególnie istotnych zastrzegło sobie monopol orzeczniczy. Jakkolwiek orzeczenie to zapoczątkowało ewolucję niemieckiej judykatury, to jednak w dalszym ciągu problemem pozostawała kwestia rozszerzonej skuteczności wyroku arbitrażowego względem wspólników niebiorących udziału w sporze²⁹.

Prawdziwy przełom w niemieckim orzecznictwie nastąpił jednak 13 lat później, kiedy tenże sam Trybunał Federalny wydał 6 kwietnia 2009 r. orzeczenie „Zdatność arbitrażowa II”. Nie zmieniło to niemieckiego prawodawstwa; w dalszym ciągu brak jest regulacji ustawowej dotyczącej *explicite* sporów uchwałowych, ale nastąpiła zasadnicza ewolucja w orzecznictwie. Sądy polubowne mogą bowiem orzekać w sprawach dotyczących uchwał, gdy postępowanie arbitrażowe zagwarantuje takie same standardy jak postępowanie przed sądem państwowym. Konieczność zapewnienia takiej samej ochrony prawnej i udziału wszystkim wspólnikom realizowana jest na kilku płaszczyznach: 1) wszyscy wspólnicy biorą udział w zawarciu klauzuli arbitrażowej (albo w umowie spółki, albo w odrębnej umowie); 2) wszyscy wspólnicy są powiadomieni o sporze i mają prawo udziału w nim co najmniej jako interwenient uboczny (wniosek o wszczęcie postępowania należy złożyć w spółce i doręczyć wspólnikom); 3) wszystkim zainteresowanym należy umożliwić udział w wyborze arbitra, o ile nie dokonuje go neutralna instytucja (np. trybunał arbitrażowy, przewodniczący wyższego sądu krajowego); 4) klauzula ma zagwarantować, że wszelkie spory dotyczące tej samej uchwały będzie rozstrzygać ten sam trybunał³⁰ (podobnie jak w Polsce – dla uniknięcia *forum shopping*).

²⁹ K. Pömbacher, A. Dolgorukov, *Zdatność arbitrażowa sporów korporacyjnych (o zaskarżanie uchwał) – perspektywa niemiecka* [w:] *Spory korporacyjne w praktyce arbitrażowej – perspektywa polska i niemiecka*, red. W. Jurcewicz, K. Pömbacher, C. Wiśniewski, Warszawa 2017, s. 12–13.

³⁰ *Ibidem*, s. 14–18.

Jak zatem widać, polski prawodawca szeroko korzystał z doświadczeń niemieckiej judykatury, pracując nad nowelizacją.

Próby oceny nowelizacji

Krótki czas obowiązywania znowelizowanych przepisów nie pozwala na dokonanie analizy w oparciu o ukształtowaną linię orzeczniczą. Z pewnością jednak pozytywnie należy ocenić próby zerwania z archaiczną, niejednoznaczną regulacją. Przedstawiciele doktryny wskazują, że nowelizacja wywołuje „mieszane uczucia”. Z jednej strony bowiem została przyjęta bez szczegółowego uzasadnienia przy braku przepisów intertemporalnych (czy zatem stosuje się nowe przepisy do postępowań arbitrażowych wszczętych przed wejściem w życie ustawy?). Przepisy nie precyzują, co dzieje się w sytuacji, gdy zainicjowano kilka postępowań dotyczących tej samej uchwały (moim zdaniem sąd arbitrażowy wzorem sądu państwowego zależnie od konfiguracji podmiotowej powinien każdy taki kolejny pozew odrzucać). Brak jest również odpowiedzi, co się dzieje z zapisami na sąd polubowny, które nie odpowiadają wymogom znowelizowanego art. 1163 k.p.c. Krytycznie postrzega się też konieczność zamieszczenia ogłoszenia o sporze w sposób przewidziany w umowie spółki, uzasadniając to tym, że są efektywniejsze metody takiego ogłaszania. Także termin na wstąpienie do postępowania dla nowej strony jest stosunkowo krótki. Problem praktyczny może również stanowić kwestia wspólnego powoływania arbitrów³¹.

Niezależnie od podniesionych wyżej wątpliwości samą ideę zmian trzeba ocenić pozytywnie, wydaje się bowiem, że nastąpi znaczne odejście od kazuistycznego rozstrzygania o zdatności arbitrażowej sporu przez sądy państwowe na rzecz ujednoczonej i bardziej stabilnej linii orzeczniczej. Nie zmienia to faktu, że chociaż zaproponowane rozwiązania legislacyjne są bardzo młode, ich stosowanie w praktyce będzie oczywiście przedmiotem zainteresowania judykatury.

Bibliografia

Aslanowicz M., *Pozycja prawna arbitra w arbitrażu handlowym*, Warszawa 2015.

Biała Księga. *Propozycje zmian legislacyjnych, mających na celu ulepszenie ram prawnych sądownictwa polubownego w Polsce*, red. B. Gessel Kalinowska vel Kalisz, M. Zachariasiewicz, Warszawa 2014.

Błaszczak Ł., Ludwik M., *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007.

Błaszczyk P., *Zdatność arbitrażowa sporów ze stosunku spółki handlowej. Glosa do uchwały SN z dnia 7 maja 2009 r., III CZP 13/09*, „Glosa” 2010, nr 1.

³¹ M. Durbas, R. Kos, *Important Changes...*

- Budnak-Rogała A., *Charakter prawny zapisu na sąd polubowny w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 2015.
- Chyla Ł., Glinka J., *Problematyka zdatności arbitrażowej w perspektywie sporów uchwałowych w spółkach kapitałowych*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ” 2016, nr 8.
- Durbas M., Kos R., *Important Changes to Arbitration of Corporate Disputes Introduced*, <https://www.kkg.pl/wp-content/uploads/2019/11/International-Law-Office-R.-Kos-M.-Durbas-Important-changes-to-arbitration-of-corporate-disputes-introduced.pdf>.
- Kos R., *Zdatność arbitrażowa sporów o ważność uchwał spółek kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2014, nr 3.
- Morek R. [w:] *Funkcjonowanie sądów polubownych w systemach prawnych wybranych państw europejskich*, red. R. Morek, Warszawa 2017.
- Pörnbacher K., Dolgorukov A., *Zdatność arbitrażowa sporów korporacyjnych (o zaskarżanie uchwał) – perspektywa niemiecka* [w:] *Spyry korporacyjne w praktyce arbitrażowej – perspektywa polska i niemiecka*, red. W. Jurcewicz, K. Pörnbacher, C. Wiśniewski, Warszawa 2017.
- Sikorski R. [w:] *Diagnoza arbitrażu. Funkcjonowanie prawa o arbitrażu i kierunki proponowanych zmian*, red. B. Gessel-Kalinowska vel Kalisz, Wrocław 2014.
- Sprawność postępowań sądowych – czas trwania postępowania sądowego w latach 2011–2018*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>.
- Suliński G., *Dopuszczalność poddania sporu ze stosunku spółki pod rozstrzygnięcie sądu polubownego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2005, grudzień.
- Surma A., *Dopuszczalność poddania do rozpoznania sądowi polubownemu sporów dotyczących uchylecia lub stwierdzenia nieważności uchwał organów spółek kapitałowych*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2014, nr 93.
- Szumański A., *Sąd polubowny a ugoda sądowa. Glosa do uchwały SN z dnia 7 maja 2009 r., III CZP 13/09*, „Glosa” 2010, nr 1.
- Uliasz R., *Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych przez sąd polubowny – wybrane zagadnienia*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2008, nr 3.
- Weitz K., *Granice zdatności arbitrażowej sporów ze stosunku spółki*, „Palestra” 2009, nr 11–12.
- Wiśniewski A.W. [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. VIII: *Arbitraż handlowy*, red. A. Szumański, Warszawa 2015.
- Wiśniewski A.W., *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce*, Warszawa 2011.
- Wiśniewski A.W., *Rozstrzygnięcie sporów korporacyjnych przez sądy polubowne w świetle nowej regulacji zdatności arbitrażowej sporów* [w:] *Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu*, red. P. Nowaczyk, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, A. Tynel, Warszawa 2008.

Streszczenie

8 września 2019 r. weszły w życie zmiany k.p.c. w zakresie m.in. zdatności arbitrażowej sporów, kręgu podmiotów, które wiąże zapis na sąd polubowny w umowie spółki, oraz sposobu informowania o sporze korporacyjnym. Jakkolwiek zbyt wcześnie na kompleksową ocenę nowej regulacji, pozostaje mieć nadzieję, że przynajmniej częściowo rozszerzy kognicję arbitrażową, przynajmniej co do sporów korporacyjnych.

Słowa kluczowe: kodeks postępowania cywilnego, arbitraż, zdatność arbitrażowa, skuteczność wyroku arbitrażowego, art. 1157 k.p.c., art. 1163 k.p.c.

ARBITRABILITY OF CORPORATE (RESOLUTION) DISPUTES UNDER AMENDED CODE OF CIVIL PROCEDURE

Summary

Since 8 September 2019, amendments of the Code of Civil Procure, referring among others to the arbitrability of the disputes, the scope of subjects to be bound by arbitration clause contained in the articles of association of a company the modern way of informing on a corporate dispute that has arisen. entered into force. Hence, it is too early to make complex evaluation of the given amendments, it would be desirable if at least the arbitrability of corporate disputes would extend.

Keywords: code of Civil Procedure, arbitration, arbitrability, effectiveness of arbitration award, Article 1157 of the Code of Civil Procedure, Article 1163 of the Code of Civil Procedure